

Lähdeluettelo

- Eskola, E., Vuoristo, U. ja Rankama, K., 1937. An experimental illustration of the spilite reaction. *Comptes Rendus de la Société Géologique de Finland* 10:61–68.
- Hietanen, A., 1936. Über den Rhodonit und andere Manganminerale von Simsiö, Pohjanmaa. *Comptes Rendus de la Société Géologique de Finland* 9:387–400.
- Lahti, S.I., 1983. Bulletinin toimittajalta. *Geologi* 35(9–10):139.
- Laitakari, A., 1936. Suomen Geologisen Seuran historiikki 1886–1936. *Bulletin de la Commission Géologique du Finland* 9:5–64.
- Lehtinen, M., 1970. New evidence for an impact origin of Lake Lappajärvi Western Finland. *Bulletin of the Geological Society of Finland* 41:89–93.

- Mikkola, T., 1936. Über die Brauchbarkeit der Projektionsmethoden bei der Untersuchung des sogenannten Nadelquarzes. *Comptes Rendus de la Société Géologique de Finland* 9:467–474.
- Miyashiro, A., 1973. Metamorphic rocks and metamorphic belts. George Allen & Unwin, London, 492 s.
- Mölder, K. ja Tynni, R., 1973. Über Finnlands rezente und subfossile Diatomeen VII. *Bulletin of the Geological Society of Finland* 45:159–179.
- Okko, M. ja Vaasjoki, M., 1977. Pohjoismainen yhteistyö julkaisuongelmiemme ratkaisuksi? *Geologi* 29(8):81–84.
- Suomen Geologinen Seura, 1977. Suomen Geologinen Seura. *Geologi* 29(9–10):104–105.
- Virkkala, K., 1986. Suomen Geologisen Seuran historiikki 1886–1986. *Bulletin of the Geological Society of Finland* 58:3–28.

Erään runokirjan matkasta

SATU HIETALA

Tere Tartust!

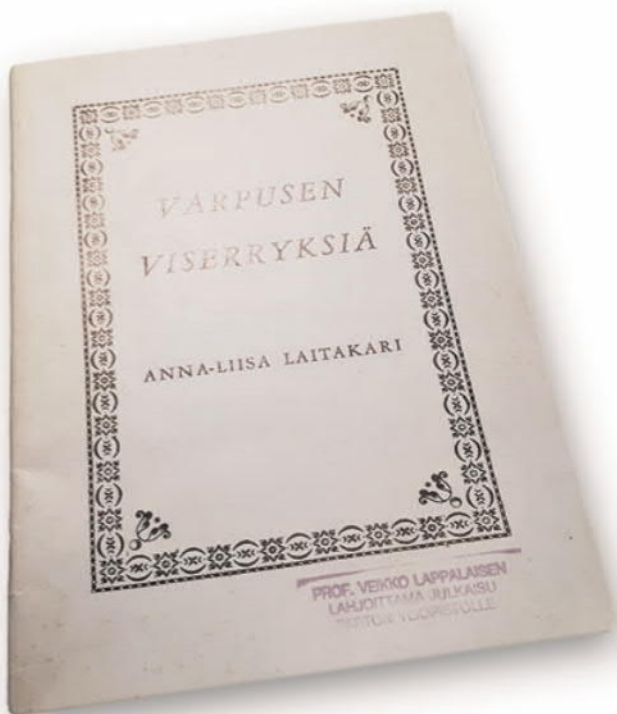
Tämä juttu kertoo asioista, jotka ihmeellisesti kietoutuvat toisiinsa kirjoitustyön muuttuessa varsinaiseksi salapoliisintyöksi.

Tarton yliopiston geologian laitoksen arkistoista löytyi siivouksen yhteydessä mielenkiintoisia vanhoja Geologian tutkimuskeskuksen (GTK) henkilökunnan vierailuillaan antamia lahjakirjoja (kuva 1). Yksi niistä oli vuodelta 1965 oleva runokirja nimeltään *Varpusen viserryksiä*, kirjoittajana Anna-Liisa Laitakari (s. 23.9.1892 – k. 29.5.1977, os. Collan) (kuva 2). Anna-Liisa oli geologian

Kuva 1. Kuvassa kirjan "löytöpaikka" Tarton yliopiston geologian laitoksen kirjasto, jossa on siivoustyö käynnissä. Kuva: Satu Hietala

Figure 1. "Find site" of the book at the department of Geology at University of Tartu. Photo: Satu Hietala

Kuva 2. Runokirjan kansilehti. Vuodelta 1965 oleva kirja on varsin hyvin säilynyt, mutta selvästi nähty paljon elämää. Kuva: Satu Hietala

Figure 2. Cover of the book, which was published in 1965. The book is in fairly good condition but one can be seen that it has been read. Photo: Satu Hietala

professori Aarne Laitakarin puoliso. Laitakari toimi Geologisen tutkimuslaitoksen (nykyään Geologian tutkimuskeskus) ylijohtajana vuosina 1935–1960.

Runokirja on alun perin Aarne ja Anna-Liisa Laitakarin runokirjan ilmestymisvuonna 1965 joulutervehdyksenä annettu lahja Alli Sauramolle. Alli oli Matti Sauramon puoliso, joka oli geologian ja paleontologian professori, ja aikanaan Suomen johtava kvartäärigeologi. Hän toimi alan professorina Helsingin yliopistossa lähes kolmen vuosikymmenen ajan. Kirjan antovuonna Matti Sauramo oli jo tosin edesmennyt. Runokirjan Tarton yliopistolle on vastaavasti lahjoittanut Veikko Lappalainen, joka niin ikään oli Geologian tutkimuskeskuksen ylijohtaja vuosien 1991–1996 välisenä aikana. Kirjan haurailta sivuilta näkee yllättävän paljon siitä syystä, että Anna-Liisa on kirjoittanut siihen kuulakärkikynällä joulutervehdyksen Alli Sauramolle. Myöhemmän lahjoituksen tekijä Veikko Lappalainen taas oli

leimannut teoksen kansisivun. Nykyään emme taida tehdä kirjoihin enää mitään merkin-
töjä.

Runokirjan kirjoittaja, Anna-Liisa Laitakari oli voimistelunopettaja ja mukana muun muassa perustamassa Helsingin Pukinmäkeen Pukinmäen Naisvoimistelijat -urheiluseuraa vuonna 1921. Anna-Liisa toimi seuran ensimmäisenä puheenjohtajana. Pukinmäessä oli myös Suomalainen seura, jonka toiminnassa Anna-Liisa ja Aarne Laitakari olivat vahvasti mukana. Anna-Liisa oli aktiivinen myös Lot-ta Svärd -järjestössä ja Kalevalaisissa Naisissa.

Hän kuului myös Geologian naiset ry:hyn, joka liittyi Suomen Geologisen Seuran (SGS) toimintaan. Tämä tulee ilmi kirjassa, koska erään runon yhteydessä on maininta, että se on luettu vuonna 1961 Geologian naisten kuukausikokouksessa (Laitakari 1965). Samassa yhteydessä on myös maininta siitä, että näissä kuukausikokouksissa ohjelman muodostivat naisjäsenten kertomukset esimerkiksi vanhoista esineistä tai tapahtumista. Mieheensä Aarne Laitakari oli mukana SGS:n toiminnassa ja hänet valittiin kunniapuheenjohtajaksi vuonna 1974.

Mitä ilmeisimmin Anna-Liisa oli kiinnostunut myös runoudesta ja teoksessaan hänen runonsa ovat sidottuna aina kirjoitushetken tapahtumiin, elämään ja ilmiöihin. Suurin osa runoista liittyy tietyn henkilön muistamiseen. Ensimmäiset runot kirjassa alkavat vuonna 1908 jatkuen 1960-luvulle saakka. Voi tätä historian havinaa!

Haluan nostaa kirjasta esiin kaksi runoa. Ensimmäinen on runo, jonka Anna-Liisa Laitakari kirjoitti Suomen presidentin Kyösti Kallion puolisolle Kaisa Kalliolle hänen täyttäessään 60 vuotta 28.5.1938 (kuva 3). Kyseinen onnitteluruno luettiin ja kymmenen geologirouvaa (myöh. Geologian naiset ry.) luovutti hopeisen, Outokummun kromidiopsidikaulakorun Rouva Kalliolle. Runossa on

myös häivähdys Outokummun kaivoshistoriaa.

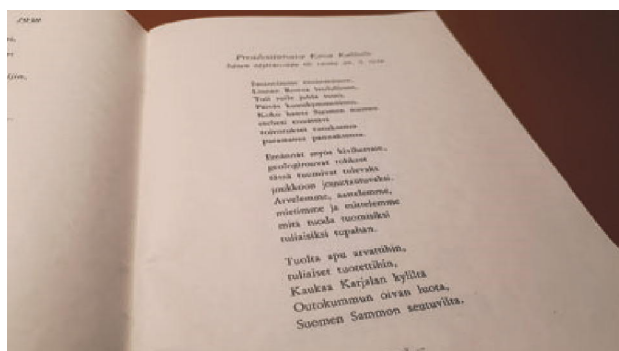
*”Emäntämme ensimmäinen,
Linnan Rouva laadullinen.
Tuli sulle juhla suuri,
päiväs kuusikymmeninen.*

*Koko kansa Suomen niemen
etehesi ennättävi
toivotukset tuoaksensa
parastansa pannaksensa.*

*Emännät myös kiviherrain,
geologirouvat rohkeet
tässä tuumivat tulevaks
joukkoon jouuttautuvaksi.*

*Arvelemme, aattelemme,
mietimme ja mittelemme
mitä tuoda tuomiseksi
tuliaisiksi tupahan.*

*Tuolta apu arvattihiin,
tuliaisat tuotettihiin,
Kaukaa Karjalan kyliltä
Outokummun oivan luota,
Suomen Sammon seutuvilta.*

Kuva 3. Osa Anna-Liisa Laitakarin vuonna 1938 presidentin puolisolalle rouva Kaisa Kalliolle kirjoitetusta runosta. Kuva: Satu Hietala

Figure 3. Part of the poem written in 1938 by Anna-Liisa Laitakari to Kaisa Kallio, spouse of the President Kyösti Kallio. Photo: Satu Hietala

*Sampo jauhaa jouatteli
Outokumpu osatteli,
jauhoi kullat sekä vasket
raudat rikit riittoisimmat
hopeiset hohtavaiset
korukivetkin koreat
diopsiidit laadulliset.*

*Näistä nyt otimme osaiset
rakensimme rattoisasti
korun kauniin Kaisallemme,
emännälle ehtoiselle,
vakaiselle vaalijalle,
äidillemme yhteiselle,
hänen päällensä pukea
kannatella kaulallansa
tänä juhlanä jalona
synnyinpäivänä somana”*

Olisipa mielenkiintoista tietää, millainen tämä kromidiopsidikoru on ollut ja missä se on nyt, ja lisäksi, kuka siihen on hionut kivet? Suomessa ei vielä tällöin ollut jalokivenhiojia. Jalokivihioja ja hionnanopettaja Tauno Paronen aloitti korukivihionnan vasta vuonna 1945 itse rakentamallaan hiomakoneella. Yle:n Elävä Arkiston (2007) videokokoelmasta löytyy video, jossa Aarne Laitakari kertoo, että Suomesta kuitenkin tunnettiin jo 1930-luvulla muutamia hyödynnettävissä olevia jalokiviesiintymiä. Videolla hän kertoo hiotuttaneen ensimmäisen kiven jo silloin. Kivenä oli ollut Lapuan Simpsiön sinikvartsi. Hän listasi tunnettuihin jalokiviin kuuluvaksi myös Outokummun kauniin vihreän kromidiopsidin. Tästä voisi päätellä, että Rouva Kallion korun kromidiopsidit olivat peräisin Laitakarin kokoelmasta. Hiojasta ei ollut mainintaa.

Aarne Laitakari piti kultasepille luentoja jalokivistä jo 1930-luvulla ja edisti merkittävästi nimenomaan kotimaisen korukiven käyttöä. Kromidiopsidin valinta koruun tuli varmasti Laitakarin aloitteesta.

Anna-Liisa oli mukana vuonna 1937 perustetussa Muistomerkkiyhdistyksessä, joka nykyään tunnetaan nimellä Kalevalaisten Naisten Liitto ja joka omistaa Kalevala Korun. Ensimmäiset Kalevala Korut valmistettiin vuonna 1937 Taidetakomo Antti Hakkaraisen, lahtelaisen hopeaseppä Pertti Helskeen ja helsinkiläisen kultaseppä Heikki Kaksosen työpaikoissa marraskuussa 1937. Suunnittelijana todennäköisesti toimi Germund Paaer, joka oli Kalevala Korun pääsuunnittelija vuodesta 1935 vuoteen 1950 (Poutasuo *et al.* 2016). Ehkäpä koruseppänä sekä hiojana toimi hopeaseppä Pertti Helske, koska koru oli hopeinen.

Ensimmäiset korut esiteltiin presidentin Rouva Kaisa Kallion teekutsuilla 8.12.1937 Presidentinlinnassa (Kalevalaisten Naisten Liitto N.d., Poutasuo *et al.* 2016). Saattaa olla mahdollista, että nimenomaan teekutsut johtivat siihen, että Laitakarin ja kollegoiden vaimot sitten muutamien kuukausien päästä lahjoittivat tämän kromidiopsidista valmistetun kaulakorun presidentin puolisolle syntymäpäivälahjaksi.

Kalevalaisten Naisten toiminnan kautta Anna-Liisa oli myös omalta osaltaan edistämässä kotimaisen kiven käyttöä ja Aarne toimi geologian asiantuntijana. Korujen kysyntä kasvoi voimakkaasti heti ensimmäisten korujen valmistumisten myötä, joka johti siihen, että Kalevalaisten Naisten Liitto ry perusti Kalevala Koru Oy:n vuonna 1941. Mainittakoon lisäksi, että Anna-Liisa sai oman mitalin vuonna 1970. Mitalin valmisti kuvanveistäjä Oiva Helenius (Lehtinen 2019, Suomen Kulttuurirahaston nimikkorahastoesite N.d) (kuva 4). Mielenkiintoinen selvitystyö ja tarina löytyivät yhden runokirjan takaa!

Vielä loppuun on kirjoitettava eräs toinen runo kirjasta. Tämä seuraava Anna-Liisan miehelleen Aarne Laitakariille kirjoittama runo toimi saatesanoina, kun Aarnen kirjoituspöy-

dän tuoli sai uuden kankaan verhoiluun.

Aarnelle!

Jouluna 1945

*”Sun aatokses’ entää,
ja kynäsi lentää – (ajatusviiva).
Sä istua saat
sekä myöhään ja varhain
työpöytäsi ääressä
ikäsi parhain.
Housuthan siinä jo vallan kuluu,
ja entäs tuoli!
No äläs huoli!
Istuimellesi parannusta,
nyt saat sä ehkä minusta.”*

Voi vain kuvitella miten Aarne istui aamusta iltaan tutkimuksiaan kirjoittamassa ja niin siinä taisi kulua sekä housut että tuolinpäällinen.

Nyt kirja on siirtymässä minun kauttani takaisin Geologian tutkimuskeskukselle palautuksena ja sitä kautta Kansallisarkistoon. Näin runokirja päättyy 54 vuoden jälkeen takaisin tavallaan lähtöpaikkaansa. Toivotaan, että se on kuitenkin ehtinyt ilahduttaa mahdollisimman monia ihmisiä Tarton yliopiston geologian laitoksen kirjastossa.

Parimate tervitustega,

FM SATU HIETALA

(satu.hietala@ut.ee)

University of Tartu

Department of Geology

Faculty of Science and Technology

Ravila 14A

50411 Tartu

ESTONIA

Kirjoittaja työskentelee geologina Geologian tutkimuskeskuksessa ja on opintovapaalla tekemässä väitöstutkimusta törmäysrakenteista Tarton yliopistossa.

Anna-Liisa Laitakari. Oiva Helenius 1970.
Kultateollisuus. Koko 55 mm. (2 kpl)
Linja, Ahto. Suomalaisia mitalinaisia, 1977, s. 45.

Kuva 4. Vuonna 1970 omaiset lyöttivät Anna-Liisa Laitakarin mitalin ja se on Kultakeskus Ky:n tuotantoa. Kuva on Kalevalaisten Naisten Liiton puheenjohtajan, dosentti Ildikó Lehtisen laatimasta taidekokoelmien luettelosta.

Figure 4. Relatives of Anna-Liisa Laitakari minted Anna-Liisa Laitakari Medal in 1970 and it is a production of Kultakeskus Ky. The photo is from the List of Art Collections compiled by the chairman of the Kalevala Women's Association, docent Ildikó Lehtinen.

Summary

Greetings from the University of Tartu. While doing my PhD, one old book with a fascinating story behind it was found at the university library. It was a poetry book from 1965 called *Varpusen viserryksiä*, written by Anna-Liisa Laitakari, the spouse of Aarne Laitakari, the professor of geology. Anna-Liisa was very active during her life. Besides taking care of their six children, she was a gymnastics teacher and active in Lotta Svärd and in Kalevala Women's Association. She also belonged to women's association (Geologian naiset ry.) that was part of the activities of the Geological Society of Finland (SGS). The book revealed that Anna-Liisa was also interested in poetry. Her poems were tied to the different events in life or phenomena of the current time. Most poems are about remembering a particular person. The first poems in the book begin in 1908, continuing until the 1960s. In the book, there is one interesting poem in particular. Anna-Liisa Laitakari wrote a congratulatory

poem to Kaisa Kallio, the wife of the President of Finland Kyösti Kallio, when she turned 60 in 1938, and ten women representing the women's association under SGS handed over a silver Outokumpu chrome diopside jewelry to Mrs. Kallio. This path leads to the Kalevala Jewelry, its history, and the time when the first jewels were made. The first Kalevala jewelry was presented at the invitation of President Mrs. Kaisa Kallio in the late '30s at the Presidential Palace. Through the activities of the Kalevala Women's Association, Anna-Liisa also promoted the use of domestic stone material, and Aarne worked as a geology expert. That all led to the Kalevala Women's Association founded Kalevala Koru Oy in 1941. An interesting explanation and story were found behind one book of poetry! Now the book is moving through me back to the Geological Survey of Finland. Thus, after 54 years, the book found its way back to its place of origin. It is hoped, however, that it has had time to delight as many people as possible of the Department of Geology at the University of Tartu.

Lähdeluettelo

- Kalevalaisten Naisten Liitto, N.d. Kalevala Koru. <http://www.kalevalaistennaistenliitto.fi/kalevala-koru/> [30.6.2020]
- Laitakari, A-L., 1965. *Varpusen Viserryksiä*. Kirjapaino Ingelius, Helsinki.
- Lehtinen, I., 2019. Taidekokoelmien luettelo. http://www.kalevalaistennaistenliitto.fi/wp-content/uploads/2019/11/ESINELUETTELO_netiversio_8_11_2019.pdf [5.7.2020]
- Poutasuo, T., Pahlman, H., Ruutiainen, P. ja Tillander-Godenhjelm, U., 2016. *Suomalainen Koru*. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Painettu EU:ssa 312 s.
- Suomen Kulttuurirahasto, N.d. Nimikkorahastoesite: <https://apurahat.skr.fi/nimikkorahastot/nimikkorahastoesite?numero=283570> [5.7.2020]
- Yle Elävä Arkisto, 2017. Suomalainen korukivi. Aarne Laitakarin haastattelu kuunneltavissa: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2007/03/16/suomalaiset-jalokivet> [5.7.2020]